

ב. מצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים, אין לבטל תורה מפניה אלא יעשוה אחרים, וכלפיה נאמר כל חפצים לא ישוּוּ בה (– בתורה). אבל מצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים (והיא עוברת. רמב"ם) – יבטל מהתורה כדי לעשותה [ורק לתפילה ולקריאת שמע אין מפסיקים כגון רבי שמעון בן יוחי, שזה שינון וזה שינון]. תוס' עפ"י ירושלמי. ורעק"א העיר מהסוגיא בשבת שלקריאת שמע מפסיקים. וע' בשפת אמת שצדד שנחלקו בדבר שני התלמודים או מדובר לצורך עיבור. ואולי יש לפרש על פי מה שאמרו בברכות יג כשהיה רבי יהודה הנשיא מלמד לתלמידים היה קורא פסוק ראשון בלבד).

כתב בספר מאור ישראל: אם התחיל בלימודו, אין להפסיק לצורך מצוה, אפילו אי אפשר לעשותה על ידי אחרים. וצ"ע שלכאורה אין נראה כן בראשונים, וגם מהירושלמי (ריש ברכות) אין במשמע כן. ומה שהביא מדברי הרמב"ם (אישות טו) לענין נישואין שנקט 'עוסק במצוה' לענין תלמוד תורה, כבר פירשו ששם שונה שלימודו עלול להתבטל כליל ע"י עיסוק במצוה [ולא מפני שעוסק כעת ממש בלימוד וכדין 'עוסק במצוה' דעלמא].

ג. ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך...; וביום עשרים ושלושה לחדש השביעי שלח את העם... – מכאן למדו לתלמיד הנפטר מרבו ולן באותה העיר, צריך ליפטר ממנו פעם אחרת. אם נוטל רשות על דעת שילך למחר, רשאי ליסע למחר ללא נטילת רשות (עפ"י ר"ן. וע' ט"ז יו"ד רמב"ם ס"ט).

יח. אלו מיני קישוטים עושה אשה במועד? והאם מותר לטפול פניה בסיד?

עושה אשה תכשיטיה במועד (ללא שינוי ואף בטירחה רבה. ריטב"א); כוחלת (= נותנת כחל על העיץ) ופוקסת (= תיקון השיער, ויש אומרים: העברת חוטי בצק על הפנים להאדימן. עתוס') ומעבירה סרק על פניה. ויש אומרים: מעברת סרק (/ סכין) על פניה של מטה, להשיר השער. רב הונא בר חיננא סבר שאין התר אלא לצעירה אבל זקנה לא, ואולם רב חסדא אמר לו אפילו זקנה ביותר מותרת, שכן דרכה בכך. רבי יהודה אומר: אשה לא תסוד במועד מפני שניווול הוא לה. ומודה רבי יהודה בסיד שיכולה לקלפו במועד שטופלתו במועד, שאף על פי שמצירה היא עכשיו שמחה היא לאחר זמן. לתנא קמא מותר לסוד במועד אפילו אינה מסירתו אלא לאחר המועד. וכן פסק באור-זרוע, וכ"כ הרמב"ם בפירוש המשנה, אבל בהלכותיו פסק הרמב"ם כרבי יהודה. ויש מפרשים שרבי יהודה מפרש דברי תנא קמא ואיגו חולק (עריטב"א; מגיד משנה. וע"ע בהגר"א או"ח תקמו; שפת אמת).

דפים י – יא

יט. מה דין הפעולות דלהלן בחול המועד?

- א. תפירה.
- ב. התקנת מטות-חבלים; נפות.
- ג. התקנת תנור וכירים וריחים, ותיקונם.
- ד. טיפול בבעלי חיים.
- ה. כסכוס בגדים וקישורים.
- ו. נטילת רגבים וצרורות ליישור הקרקע.
- ז. פתיקת מי ביברי הדגים לשדהו.
- ח. פשיחת דקל.

ט. חיתוך וייבוש תמרים שלא נתבשלו כל צרכם.

י. עשיית פרקמטיא.

יא. גביית חובות.

יב. התקנת רשתות ומצודות.

א. שנינו: ההדיוט תופר כדרכו והאומן מכליב – כלומר תופר בשינוי. רבי יוחנן פירש 'מכליב' – מפסיע (מפזר התפירות זו מזו). ורבה בר שמואל אמר: כשיני הכלב (תוחב המחט פעם למעלה ופעם למטה. רש"י). איזהו הדיוט – אמרו דבי רבי ינאי: כל שאינו יכול להוציא מלא מחט בבת אחת (לתחוב תחיבות הרבה כמלא אורך המחט ובמשיכה אחת תופר תפירות הרבה, שהידוע לעשות כן אומן הוא). רבי יוסי בר חנינא אמר: כל שאינו יכול לכיין אימרא בחפת חלוקו (= קיפול שבשולי הבגד, עושהו מעוקם ולא מכוון).

א. כתבו התוס': זה שהתירו בהדיוט ובאומן – דוקא לצורך המועד, אבל בחנם למה יתירו אפילו

על ידי שינוי. ואם הוא דבר האבד מותר אפילו ללא שינוי, לפי מה שאנו נוקטים כרבי יוסי שאינו מצריך שינוי בדבר האבד.

ב. תיקון בגדים או מנעלים מקורעים, שאם יניחם לאחר המועד יתקלקלו – הביאו התוס' (כאן ובפסחים נה: ע"ש) שלא הקלו בדבר, וכן כתב הרא"ש. ושמו משום שלא החשיבו זה לדבר האבד [שאינו אלא מיעוט תוספת קלקול], או שמא לא כל דבר האבד מותר בלא שינוי. והרמ"א התיר לתקן מנעלים בשינוי (וע"ע בבאור הלכה ובחדושים ובאורים).

ואף אם נקרע הבגד והוא לובשו, ואם לא יתקן יהא נקרע יותר – אסור לתפור אלא בתנאים דלעיל, ואפילו לא על ידי נכרי (אור זרוע, מובא בהגהות אשרי).

ג. כיון שלא נפסקה הלכה איזהו הדיוט, הלכך המכיר בעצמו שידוע לעשות אחד מאלו הדברים, לא יתפור במועד (רא"ש). ומהרמב"ם יש לשמוע שכל שאינו יודע לעשות שניהם, דינו כהדיוט. ובפירוש המשנה תפס כדעה השניה שבגמרא, וכנראה זה קשה לעשות יותר ונקט לקולא בספקא דרבנן. וצריך עיון לדינא (שפת אמת).

ד. שינוי בצורת תפישת המחט באצבעות – כתב בתרומת הדשן (פו) שנראה שאין להתיר בכך.

ב. מסרגים את המטות. רבי יוסי אומר: ממתחים. ובברייתא הובאה דעת 'יש אומרים' שאין ממתחים כל עיקר. והסיקו כדברי רבין [ודלא כרב דימי] שהסירוג הוא עשיית שתי וערב. ובפירוש 'מיתוח' נחלקו רבי חייא בר אבא ורבי אסי (ושניהם בשם חזקיה ורבי יוחנן), אם פירושו עשיית שתי בלא ערב או רק מיתוח החבלים הקיימים שנתרפו [ולדעת 'יש אומרים' אין ממתחים מפני שיכול למלאות בכלים מתחת המטה, ולכך לא התירו לו לטרוח במועד].

ושנים שאין מפשילים חבלים בתחילה.

א. רש"י ורא"ש ועוד ראשונים פרשו 'מפשילים' – גודלים חבלים. ואולם יש מחמירים אף שלא להפשיל חבלים על המטה ביום טוב.

ב. הלכה כתנא קמא (רא"ש). ומשמע שכל זה לא הותר אלא לצורך המועד (תוס' וריטב"א). ונקטו התוס' ועוד שאין צריך לעשות שינוי. ובספר שפת אמת צדד שצריך לשנות.

רב יהודה התיר לרבה בר עשבי לגדל נפות במועד.

וכן שאר כלי אוכל נפש, מותר לעשותן לכתחילה וכל שכן לתקן כדרכו ואף בטירחה, שלא הצריכו שינוי אלא בשאר צרכים ולא במכשירי אוכל נפש (עפ"י ריטב"א ועוד. וע' משנ"ב תקלו סקט"ז).

ג. מעמידים (בקרקע) תנור וכירים וריחים במועד. רבי יהודה אומר: אין מכבשים את הריחים בתחילה. רב יהודה פירש 'מכבשים' – מנקרים אותה כדי שלא תהא חלקה ותוכל לפרך את החטים. ורב (חייא בר) יחיאל פירש: עושים לה בת עין (= נקב באמצעה שהתבואה נופלת לשם) או מרחיבים אותה. בריחים ישנות מודה רבי יהודה שמכבשים. ויש אומרים אין מכבשים כל עיקר. וכן סבר רב הונא כדעה זו, ואילו רב חמא דרש ברבים התר לנקר ריחים במועד.

התוס' נקטו לעיקר שלתנא קמא מותר אף לכבוש בחדשה. וכן פסקו הגאונים שמותר לנקר בין בחדשה בין בישנה, שכן משמע ממה שדרש רב חמא להתיר ולא חילק בדבר. והראב"ד כתב: דוקא לנקר מותר אבל לעשות בת עין אסור שמעשה אומן הוא (ערא"ש ונמוקי יוסף). בניית התנור מלכתחילה, בימות החמה שהוא מתייבש לאלתר וניתן לאפות בו ברגל – מותר, ובימות הגשמים שאינו מתייבש עד לאחר הרגל – אסור.

העמדת תנור שכבר עשוי וחיבורו אל הקרקע מותרים אף בימות הגשמים, ומשמע ברמב"ם (יום טוב ה, ג) שאפילו לא יוכל לאפות במועד מותר להעמידו. והט"ז (תקמ) הקשה על כך (וע' בשפת אמת שכתב להוכיח כהרמב"ם).

שפים את הסדקים שבתנור ומעגילים אותם ביד ורגל כעין מעגילה, אבל לא במעגילה (= מכבש עגול) ממש או במחלצים.

רב יהודה התיר להעמיד ריחים ולבנותן במועד, וכן לבנות אמת הריחים (= העץ שהריחים בנויות עליו רש"י) או אמת המים שטוחנים על ידה (מאירי) – שבניית אלו מעשה הדייט הוא. מפרשים). בירושלמי התירו להסיק אלפסים וקדרות לצורך המועד (מובא בראשונים).

ד. מותר ליטול צפרנים לסוס ולחמור המיועדים לרכיבה במועד, כדי לאפשר הליכתם על ידי כך. אבל חמור הריחים שהליכתו מועטת במועד – רב חמא אסר ורב יהודה התיר.

לדין שהקרקע קשה, מותר לתקן ברזלים שבפרסות הסוסים. וכן מותר לתקן אוכף ורסן אם צריך לרכוב לצורך המועד (תוס' ורא"ש. וע' אמת ליעקב).

רב יהודה התיר לבנות אורווה / רפת במועד (מעשה הדייט. ראשונים), וכן לסרק הסוסים (אפילו אם ודאי תולש שער בכך, ואפילו רק כדי לייפותו ולא לרפואה. ע' שפת אמת ועוד) ולבנות להם מיתקן למוזנותיהם וכן איצטבא של אבן.

רבא התיר להקזיז דם לבהמה במועד (אם משום דבר האבד או צער בעלי חיים. ע' בראשונים ובקרבן אורה). וסייעו אביי מהברייתא. ואין מונעים רפואה לבהמה במועד (אף בדבר שיש בו מלאכה. תוס').

א. נראה שיש לאסור לרכוב על הסוס במועד בחנם אלא לצורך המועד (עפ"י תוס'). והרא"ש כתב כגון באדם הרגיל ברכיבה ואינו למוד לילך ברגליו. ונהגו לרכוב אפילו מעיר לעיר אף בחנם, אבל אין לתקן כל צרכי הרכיבה אם אינו רוכב לצורך או לטייל (עפ"י רמ"א תקלו).

ב. רפואת אדם, אפילו למיחוש בעלמא – מותרת. ודברי הבאורי-הלכה (תקלא) צריכים עיון, ועומדים כנגד משמעות הפוסקים תקלבב (שבט הלוי ח"ה קכו).

ה. רבא התיר לכסס (= גיהוץ / שפשוף וריכוך) קרמים (= יריעת בד, שמיכה דקה) במועד, שמעשה הדייט הוא, אבל לא לקשור ביריות (או לקמט בחזקה בית יד בצורה מסוימת), שמעשה אומן הוא (ונראה כבנין מעליא. אר"ז).

וכן נקטו הפוסקים, שמותר לגהץ לצורך המועד גיהוץ רגיל [ובלבד שלא יכוין מלאכתו למועד], אבל גיהוץ מעשה אומן כגון לקבע קפלים חדשים בבגד כגון בצוארון – אסור (ע' משנ"ב תקמא סק"ח; שש"כ סו, נו).

ו. נטילת צרורות ורגבים מהשדה – אם לצורך יישור השטח לדישה, כדי לאכול במועד – מותר. ואם לצורך תיקון הקרקע – אסור. ויש היכר בכך אם כשנטל האדמה ממקום גבוה נותנה במקום נמוך ליישר השטח, או מניחה במקום שנטלה.
רש"י מפרש שבאופן הראשון מותר ובשני אסור שהיא דרך חרישה. ויש מפרשים להפך.

ז. פתיקת ביבר דגים לשדה; אם דעתו לדגים – מותר, כגון שפותח את הביבר לגומא והמים עם הדגים נכנסים אליה, וגם פותח פתח היציאה מהגומא כדי שהמים יצאו והדגים יישארו בגומא. ואם דעתו להשקיית השדה – אסור, כגון שפותח רק פתח הראשון ולא את פתח היציאה, וכשהגומא מתמלאת מים נשפכים המים על גדותיה ומשקים כל השדה.

ח. פשיחת דקל (= זמירת ענפיו); על דעת האכלת החיות – מותר, וכגון שנוטל הכל מצד אחד, בין לחים בין יבשים (רש"י). ואם על דעת תיקון הדקל – אסור, כגון שנוטל הענפים היבשים (רש"י) מכל צדדיו.

ט. תמרים שלא נתבשלו כל צרכם – מותר לחתכן לשנים (רש"י) ולאכלן כך ביום טוב, שלצורך המועד עושה (והרא"ש פירש שלוקטן מן המחובר לצורך אכילה), אבל לייבשן על ידי לחיצה (כדי לעשות מהם צימוקים לאכלם בחול) – רבא אסר, ורב פפא התיר משום שאם לא יעשה כן יתליעו, והרי זה דבר האבד.

י. אמר רבא: פרקמטיא כל שהוא אסור. אמר רבי יוסי בר אבין: ובדבר האבד מותר.

א. הלואה ברבית; רבנו תם לא היה מחשיבה כפרקמטיא. ויש מחמירים. ויש שנהגו התר באופן שריוח הרבית של אותו שבוע יוציאווהו במיוחד לכבוד המועד. ואולם המרות והלואות בשולחנות של קבע נראה שנחשבות כפרקמטיא ואסורות (ע' תוס' רא"ש ונמו"י; שו"ת הרא"ש כג, ד; שו"ת מהרי"ק קח).

ב. כתבו התוס': הגדרת 'דבר האבד' בפרקמטיא – כל שאם לא ימכרנה עתה, שמא לא ימכרנה יפה פעם אחרת ויפסיד מן הקרן. אבל אם לא יפסיד מן הקרן אלא שלא ירויח כל כך, אין זה נחשב 'דבר האבד'. וכל שכן שאסור לקנות סחורה במועד בגלל החשש שמא תהא אחר כך ביוקר. ולקנות יין כשר במועד מותר. ולהר"ר יוסף יש לאסור שהרי יכול למצוא לקנות גם לאחר המועד אעפ"י שיהא אז ביוקר. ויש מתירים (עפ"י הירושלמי) אף לקנות סחורה מן השיירה, אם לאחר המועד יצטרך לקנות ביוקר. ויש מתירים בזה רק לצורכו הפרטי אך לא לצורך מסחר (ע' רמב"ן רא"ש ונמוקי יוסף; שו"ת הר"י בן מגאש קמה; או"ח תקלט; שפת אמת).

החזון-איש (קלה) כתב עפ"י לשון רש"י שבמכירת סחורה נחשב 'דבר האבד' כל שאם ימכרנה לאחר המועד תזול משוויה הנוכחי, גם אם לא יפסיד ממחיר הקרן (= מחיר הקניה) אלא שלא ירויח כמו שהיה מוכרה עתה. ואין איסור אלא כשהוא ממחר למכור מפני שהוא רוצה במעו. (וכבר הביא כן הבית-יוסף (תקלט) בשם הריב"ש).

יש מתירים למכור סחורה במועד כדי שיהיו לו מעות בריוח ויוציא יותר לשמחת יום טוב.

ואולם מי שיש לו מעות בריוח להוצאות החג בלאו הכי, פסק השולחן-ערוך (תקלט, ד) שאין להתיר. אך יש אומרים שאין לאסור אלא במופלג בעשירות אבל שאר כל אדם, גם מי שאמיד ויש לו מעות בריוח, מותר למכור כדי להוציא יותר לשמחת החג (עפ"י ט"ז וא"ר ועוד. וכן פסקו בערוך השולחן ובמאור ישראל).

יא. גביית חוב (של עסקים) – משמע בגמרא שדינה כפרקטמיה ואינה אסורה אלא להצלה מהפסד, כגון שלא ימצא את בעלי חובותיו ביום אחר.

יב. רב התיר לחייא בר אשי לגדל מצודות דגים שעשייתן מעשה הדיוט, אבל רשתות שצדים בהן העופות שהן מעשה אומן, אסור.

דף יא

כ. מה דינן של הפעולות הללו במועד?

א. עשיית מעקה לגג ולמרפסת.

ב. תיקון ציר צינור קורה מנעול ומפתח שנשברו.

ג. הכנת כבשים.

א. עושים מעקה לגג ולמרפסת – מעשה הדיוט, אבל לא מעשה אומן. איזהו מעשה הדיוט – אמר רב יוסף: בהוצא ודפנא. במתניתא תנא: צר בצרור (- מסדר אבנים) ואינו טח בטיט.

לדעת הריטב"א, מעקה המחויב מן הדין עושים אותו כדרכו ומשנתנו מדברת במעקה של רשות ולא במצוה, כגון במרפסת שאין בה דיורים. ואולם שאר פוסקים סתמו ולא חילקו בדבר (עפ"י באור הלכה תקמ. וכן בשבט הלוי (ח"ג טו) פקפק בדברי הריטב"א לדינא. וכן נראה לדקדק קצת מתשובת הריב"ש (רכו) שאף במעקה שמחויב לעשותו מן הדין אין התר אלא מעשה הדיוט. ואולם כדברי הריטב"א נמצא בתורא"ש, וכן הובא במאירי בשם 'גדולי המפרשים' – הוא הראב"ד).

ב. תנן, הצייר והצינור (= נקב במפתן השער, שהצייר תקוע בו) והקורה והמנעול והמפתח שנשברו – מתקנם במועד. ובלבד שלא יתכוין לעשות מלאכתו במועד. לדברי רב חסדא, אין התר לתקן אלא בכלים שאינם משמיעים קול, אבל פטיש המשמיע קול, אפילו קול חלש – גזר עליו יוחנן כהן גדול. ורב אשי תלה דין זה במחלוקת רבי יהודה ורבי יוסי בעשיית דבר האבד שלא בדרך שינוי (אף כאן, יש לחוש לגנבה אם לא יתקן. מפרשים).

לרב פפא, משמע לכאורה שלאחר הגזרה אסור לתקן בכל הכלים, ומשנתנו נשנית קודם הגזרה, אבל בספר חדושים ובאורים לא פירש כן אלא אף לרב פפא מותר לתקן ללא השמעת קול.

ג. כבשים שהוא יכול לאכול מהם במועד – כובשם. ואם לאו – לא יכבוש. ואם הביאום מתחילה כדי לאכול מהם וניתותרו, ואם יניחם עתה יפסידם – התיר רבא למלחם אף באופן שאי אפשר לאכלם במועד מחמת מלחם. ול'איכא דאמרי' התיר רבא אף לצודם ולמלחם כולם משום שראויים הם להאכל במועד על ידי סחיטת המלח.